

Antoine GUILLAUMONT

U POCZĄTKÓW
MONASTYCYZMU
CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

t. 1

Antoine GUILLAUMONT

U POCZĄTKÓW
MONASTYCYZMU
CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

t. 1

Kraków 2005

Tytuł oryginału: Aux origines du monachisme chrétien. Pour une phénoménologie du monachisme, Spiritualité Orientale 30, Abbaye de Bellefontaine 1979

Projekt okładki i stron tytułowych: Andrzej Cieplucha

Redakcja: Elżbieta Przybył

Konsultacja przekładów z języka koptyjskiego: dr hab. Roman Szmurło

*Imprimi potest: Opactwo Benedyktynów
L.dz. 67/2005, Tyniec, dnia 9.11.2005 r.
† Bernard Sawicki OSB, opat tyniecki*

ISBN 83-7354-122-5 broszura
ISBN 83-7354-123-3 oprawa twarda
ISSN 1230-6711

© Copyright Abbaye de Bellefontaine

© Copyright for polish translation by TYNIEC Wydawnictwo Benedyktynów
ul. Benedyktyńska 37
30-375 Kraków

tel. +48 (12) 267-53-92

tel./fax: +48 (12) 267-53-91

e-mail: wydawnictwo@tyniec.com.pl

<http://www.tyniec.com.pl>

SPIS TREŚCI

SKRÓTY	7
OD POLSKIEGO WYDAWCY.....	11
CZĘŚĆ PIERWSZA	
POPZEDNICY CHRZEŚCIJAŃSKIEGO MONASTYCYZMU	13
Celibat u esseńczyków	15
Filon i początki monastycyzmu	33
Nazwa „agapetki”	55
Monastycyzm a etyka judeochrześcijańska.....	67
CZĘŚĆ DRUGA	
FORMY CHRZEŚCIJAŃSKIEGO MONASTYCYZMU	95
Koncepcja pustyni według Egipskich mnichów	97
Opuszczenie kraju jako forma ascezy	121
Praca ręczna w starożytnym monastycyzmie.	
Spór i wartościowanie.....	162
Modlitwa Jezusowa u mnichów Egipskich.....	177
Wizje mistyczne w chrześcijańskim monastycyzmie wschodnim	189
CZĘŚĆ TRZECIA	
ŚWIADKOWIE CHRZEŚCIJAŃSKIEGO MONASTYCYZMU	205
Historia mnichów z Cel.....	207
Koptyjska inskrypcja o Modlitwie Jezusowej	231
Filozof na pustyni – Ewagriusz z Pontu	252
CZĘŚĆ CZWARTA	
PRÓBA SYNTEZY	289
O początkach monastycyzmu	291
Monastycyzm jako zjawisko religijne	314
SPIS PIERWODRUKÓW	331
INDEKSY	
Biblijny.....	335
Imion i nazw własnych.....	338
Rzeczowy	349

SKRÓTY

- 1 Apo *Apoftegmaty Ojców Pustyni*, t. 1, *Gerontikon. Księga starców*, tł. s. M. BORKOWSKA OSB, ŻrMon 4, Kraków 1994.
- 2 Apo *Apoftegmaty Ojców Pustyni*, t. 2, *Kolekcja systematyczna*, tł. ks. M. KOZERA, ŻrMon 9, Kraków 1995.
- ABol *Analecta Bollandiana*, Bruxelles 1882–.
- AnnMG *Annales du Musée Guimet*, Paris 1880–.
- ANT Apokryfy Nowego Testamentu, 1–3–, ks. M. STAROWIEYSKI (red.), Kraków 2001.
- BOK Biblioteka Ojców Kościoła, Kraków 1992–.
- CRAIBL Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, Paris 1894–.
- CSCO *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium*, Louvain, 1903–.
- CSEL *Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum*, Wien 1866–.
- DIP *Dizionario degli Istituti di Perfezione*, 1–10, G. PELLICIA (1962–68) i G. ROCCA (1969–) (red.), Roma 1974–2003.
- DSAM *Dictionnaire de spiritualité, ascétique et mystique*, red. M. VILLER i inni (red.), Paris 1937–1995.
- DThC *Dictionnaire de Théologie Catholique*, A. VACANT i inni (red.), Paris 1909–1972.
- FRANKENBERG *Euagrius Ponticus*, W. FRANKENBERG (wyd.), Berlin 1912.

- GCS *Die Griechischen Christlichen Schriftsteller der ersten [drei] Jahrhunderte*, Berlin 1897– [od 1950 zniesiono *drei*].
- HE *Historia Ecclesiastica, Historia Kościoła* (Euzebiusza, Teodoreta itd.).
- HM *Historia Monachorum in Aegypto*.
- HL PALLADIOS, *Historia Lausiaca*. [tł. pol. *Opowiadania dla Lausosa (Historia Lausiaca)*, tł. pol. S. KALINKOWSKI, *ŻrMon* 12, Kraków 1996].
- Ir *Irénikon*, Amay-Chevetogne 1926–.
- LThK *Lexikon für Theologie und Kirche*, Freiburg 1959–1965².
- Muséon *Le Muséon, Revue d'études orientales*, Louvain 1882–.
- OC *Oriens christianus*, Roma-Wiesbaden 1901–.
- OCA *Orientalia Christiana Analecta*, Roma 1935–.
- OCP *Orientalia Christiana Periodica*, Roma 1923–.
- OrSyr *L'Orient Syrien*, Paris 1956–1967.
- OŻ *Ojcowie Żywi*, ks. M. STAROWIEYSKI (red.), Kraków 1978–.
- PG *Patrologiae cursus completus. Series Graeca*, 1–161, J.-P. MIGNE (wyd.), Paris 1857–1866.
- PL *Patrologiae cursus completus. Series Latina*, 1–217, J.-P. MIGNE (wyd.), Paris 1841–1855.
- PO *Patrologia Orientalis*, R. GRAFFIN, F. NAU (red.), Paris 1903–.
- POK *Pisma Ojców Kościoła*, Poznań 1924–.
- PS *Patrologia Syriaca*, 1–3, Paris 1897–1926.
- PSP *Pisma starochrześcijańskich pisarzy*, Warszawa 1969–.
- RAM *Revue d'Ascétique et de Mystique*, Toulouse 1920–.

RBén	<i>Revue Bénédictine</i> , Maredsous 1884–.
REG	<i>Revue des études grecques</i> , Paris 1888–.
RGG	<i>Religion in Geschichte und Gegenwart</i> , Tübingen 1956–1962 ³ .
RHE	<i>Revue d'histoire ecclésiastique</i> , Louvain 1900–.
RHR	<i>Revue de l'histoire des religions</i> , Paris 1880–.
ROC	<i>Revue de l'Orient Chrétien</i> , Paris 1896–1936.
RSR	<i>Recherches de science religieuse</i> , Paris 1910–.
RTP	<i>Revue de théologie et philosophie</i> , Lausanne 1868–.
SCh	<i>Sources Chrétiennes</i> , Paris 1941–.
SMon	<i>Studia Monastica</i> , Barcelona 1959–.
StPatr	<i>Studia Patristica</i> , Berlin-Kalamazoo-Oxford- Leuven 1989–.
TU	<i>Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur</i> , Leipzig-Berlin 1882–.
VoxP	<i>Vox Patrum</i> , Lublin 1981–.
ZKG	<i>Zeitschrift für Kirchengeschichte</i> , Stuttgart- Berlin-Köln-Mainz 1965–.
ZKTh	<i>Zeitschrift für Katholische Theologie</i> , Innsbruck 1877–.
ZNW	<i>Zeitschrift für die neutestamentliche Wissen- schaft und die Kunde des Urchristentums</i> , Giessen-Berlin-New York 1900–.
ŻrMon	<i>Źródła monastyczne</i> , Kraków 1993–.
ŻMT	<i>Źródła Myśli Teologicznej</i> , Kraków 1996–.

OD POLSKIEGO WYDAWCY

Antoine Guillaumont (1915–2000) – odkrywca osady monastycznej Cele w Górnym Egipcie, znawca historii i duchowości monastycyzmu wschodniego, profesor patrologii syryjskiej w École Pratique des Hautes Études na Sorbonie, a potem w Collège de France, wydawca tekstów źródłowych (m.in. dzieł Ewagriusza), autor wielu cennych prac dotyczących tradycji monastycznej, zwłaszcza duchowości Ojców Pustyni, a także licznych analiz historii i duchowości monastycyzmu syryjskiego, co więcej – jeden z ważniejszych badaczy historii i teologii Kościołów syryjskich. W Polsce jego prace znane są jedynie wąskiemu gronu specjalistów. Niestety – podobnie rzecz się ma również z większością dziedzin, którym Guillaumont poświęcił swoje badania. Publikując zbiór najważniejszych jego artykułów, mamy nadzieję, że choć w części uzupełnimy tę lukę.

Pierwszy z publikowanych tomów zawiera teksty poświęcone historii i duchowości monastycyzmu wschodniego. Na szczególną uwagę zasługują zwłaszcza cztery teksty otwierające zbiór: „Celibat u Esseńczyków”, „Filon i początki monastycyzmu”, „Nazwa «agapetki»” oraz „Monastycyzm a etyka judeochrześcijańska”, w których Guillaumont poszukuje źródeł i inspiracji chrześcijańskiego monastycyzmu. W kolejnych tekstach Autor skupia się na duchowości Ojców Pustyni, wskazując m.in. na to, jakie znaczenie mnisi przywiązywali do pracy, w jaki sposób godzili obowiązek pracy z wymogiem nieustannej modlitwy. Analizuje też specyficzne formy praktykowanej przez nich ascezy. Warto zwrócić uwagę także na niezwykle istotny tekst poświęcony filozofii Ewagriusza z Pontu („Filozof na pustyni – Ewagriusz

z Pontu”). Guillaumont, wydawca kilku jego tekstów, m.in. *Kephalaia gnostica*, z dużą wprawą analizuje myśl Ewagriusza, a tym samym pozwala nam lepiej zrozumieć kłopoty, jakie sprawiała ona Ojcom Kościoła.

W tekstach zamykających pierwszy tom Guillaumont powraca do problemu początków chrześcijańskiego monastycyzmu. Tym razem jednak nie skupia się na analizie poszczególnych jego elementów, lecz ujmuje problem z szerszej perspektywy i bada samą istotę zjawiska. Właśnie w ten sposób Guillaumont rozumiał zadanie, jakie stoi przed historykiem religii: „Historyk religii, – mówił podczas wykładu w Collège de France w 1977 roku – jeśli chce pozostać wierny naturze swojej dyscypliny i właściwemu sobie powołaniu, nie może ograniczać się jedynie do przedstawiania historii doktryn, pochylając się nad ich powstaniem i rozwojem, ani też nie może pokazywać historii wspólnot monastycznych przez opisywanie ich ekspansji, ani tym bardziej przez opis wpływów, jakie wywarły na one na ten czy inny kierunek. Właściwym dla niego przedmiotem studiów jest samo zjawisko religijne posiadające swój specyficzny charakter”. Celem Guillaumonta nie było opisywanie poszczególnych form monastycyzmu, ale poszukiwanie jego istoty, która – jak twierdził – zawiera się w samym słowie *monachos*.

Zamieszczenie w jednym dziele prac badawczych, które powstawały przez blisko dwanaście lat i były publikowane w różnych periodykach naukowych, rodzi pewne problemy. Czytelnik z łatwością zauważy powracające motywy, czasem nawet powtórzenia, których nie sposób usunąć bez zniszczenia kompozycyjnego zamysłu autora. Mamy jednak nadzieję, że wartość prezentowanych tutaj prac całkowicie przestoni wynikające stąd niedogodności.